

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ 20 ____ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності фінанси та кредит

за темою:

«Банки на ринку деривативів»

Виконавець

студентка кредитно-економічного
факультету

Абрамова Тетяна Юріївна

Науковий керівник

доктор економічних наук, професор

Кузнєцова Людмила Вікторівна

Одеса 2016

АНОТАЦІЯ

випускної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Абрамової Тетяни Юріївни

«Банки на ринку деривативів»

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2016 рік

Випускна робота складається з 3 розділів.

У роботі розглядаються:

сутність, види, функції деривативів та законодавство, яке регулює їх використання;

особливості застосування похідних фінансових інструментів у зарубіжній та вітчизняній банківській практиці, а також ризики, які виникають унаслідок їх використання;

основні проблеми використання деривативів в Україні та шляхи їх вирішення; напрямки вдосконалення ринку похідних фінансових інструментів на прикладі зарубіжного досвіду.

Ключові слова: похідні фінансові інструменти; кредитні деривативи; ринок біржових та позабіржових ПФІ; Закон Додда-Франка; законодавство, яке регулює використання деривативів.

SUMMARY

of final work on obtaining a bachelor's degree education

Abramova Tetyana Yuriyivna

"Banks in the market of derivatives"

Odessa National Economic University

Odessa, 2016

Final work consists of 3 sections.

In work are considered:

the essence, types, functions of derivatives and the legislation that regulates their using;

features the use of derivatives in foreign and domestic banking practice, as well as risks arising from their use;

the major problems use of derivatives in Ukraine and ways of solving them; ways of improving market derivatives on the example of foreign experience.

Keywords: derivative financial instruments; credit derivatives; stock market and OTC derivative; Dodd-Frank Act; legislation governing the use of derivatives.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРИВАТИВІВ ТА ЇХ ВИДІВ, ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ..	6
1.1. Сутність, види та функції деривативів	6
1.2. Законодавство, яке регулює використання деривативів.....	20
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРИВАТИВІВ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	24
2.1. Особливості застосування деривативів у зарубіжній практиці	31
2.2. Використання деривативів банками України.....	41
2.3. Ризики користування деривативами.....	49
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УКРАЇНІ	58
3.1. Проблеми розвитку ринку деривативів в Україні	58
3.2. Шляхи вдосконалення ринку деривативів на прикладі зарубіжного досвіду.....	63
3.3. Основні напрямки вдосконалення деривативів в Україні.....	69
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стратегічний курс України на євроінтеграцію вимагає комплексних політичних, інституційних та соціально-економічних реформ. Тому, на сучасному етапі існує об'єктивна необхідність розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні, у тому числі, у банківському секторі. Дана тема цікавить багатьох вітчизняних та закордонних науковців, але існує невизначеність певних питань, які потребують негайного висвітлення.

Мета випускної роботи – на основі виявлених та проаналізованих чинників, які перешкоджають ефективному використанню вітчизняними банками таких фінансових інструментів, як деривативи, розробити пропозиції, які б сприяли вирішенню наявних проблем та подальшому розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні.

Завдання випускної роботи – проаналізувати основні види, функції деривативів, а також особливості їх обігу на ринку банківських послуг; дослідити структуру та динаміку світового та вітчизняного ринків деривативів; встановити роль банків на ринку ПФІ (похідних фінансових інструментів).

Об'єкт дослідження – особливості функціонування ринку деривативів.

Предмет дослідження – банки на ринку деривативів.

Перелік застосованих методів дослідження: аналіз і синтез, аналогія, економіко-статистичний, графічний методи.

Інформаційна база дослідження: наукові публікації, монографічні видання та підручники вітчизняних і закордонних учених; нормативно-законодавчі акти України та інших країн; матеріали наукових досліджень; аналітичні матеріали іноземних банків; дані звітності банківських установ, офіційних статистичних збірників.

ВИСНОВКИ

Відповідно до законодавства України, дериватив – це стандартний документ, що засвідчує право та (або) зобов'язання придбати чи продати у майбутньому цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених умовах.

Похідні фінансові інструменти є важливою частиною міжнародних валютно-фінансових відносин, зокрема на світових фінансових ринків. Із їх допомогою процес керування ризиками став досконалішим, що дозволило вивести світові валютно-фінансові відносини на більш високий рівень розвитку. Саме тому розвиток ринку похідних фінансових інструментів (деривативів) має велике значення не лише для зростання фондового та банківського ринків, але й для економіки в цілому.

Тому, на сучасному етапі існує об'єктивна необхідність розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні. Особливістю правового регулювання ринку деривативів є відсутність єдиного спеціального закону та фрагментарне регулювання питання на рівні окремих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у різних галузях законодавства: податковому, банківському, законодавстві про цінні папери. У таких умовах відсутні реальні ефективні механізми захисту прав учасників ринку деривативів. Але, необхідно зазначити, що в Україні вже триває робота з реформування законодавства у сфері обігу похідних фінансових інструментів, яка спрямована на створення функціонального ринку деривативів.

Питання класифікації ПФІ є досить дискусійними на сьогодні. Як у зарубіжних та вітчизняних нормативних документах, так і в працях провідних науковців воно не систематизовано. За класифікацією БМР (Банку міжнародних розрахунків), ринок деривативів поділяється на два основних сегменти – біржовий та позабіржовий. Обсяги позабіржових угод на міжнародному ринку практично завжди значно перевищували обсяги біржових,

а протягом останніх десятиліть частка позабіржового ринку зросла з 60% до 90%.

Сучасний світовий фінансовий ринок, зокрема строковий, незважаючи на банкрутство низки відомих банків, продовжує динамічно розвиватись. Саме ринок деривативів в економічно розвинених країнах світу виконує роль індикатора стану і перспектив змін як національних, так і світової економік.

Похідні фінансові інструменти міжнародного ринку – ф'ючерси, опціони, форварди, свопи – за назвою та змістом співпадають з інструментами, що перебувають в обігу на національних ринках, однак їх випуск та обіг регламентується угодами, інструкціями та договорами, що існують на міжнародному ринку.

В Україні ринок деривативів знаходиться на стадії становлення. Частка торгів деривативами на ринку цінних паперів дуже мала, а їх обсяг в абсолютному вимірі показує негативну тенденцію до зниження.

Аналіз використання деривативів найбільшими банками України показав, що в більшості банків спостерігається тенденція до зростання справедливої вартості похідних фінансових інструментів, а позитивна справедлива вартість перевищує негативну, що свідчить про домінування дебіторської заборгованості по похідним фінансовим інструментам над кредиторською.

Не дивлячись на те, що деривативи позитивно впливають на розвиток фондового ринку та стан економіки в цілому, це також доволі ризиковані фінансові інструменти. Їм притаманні такі види ризику як: ринковий, різновидами якого є фондовий, відсотковий, валютний та товарний ризики; ризик контрагента; ризик ліквідності; операційний ризик.

Доцільність застосування деривативів українськими банківськими установами зумовлена впливом двох важливих факторів: похідні фінансові інструменти є прибутковими інструментами інвестування, а також надають можливість учасникам ринку обрати необхідний їм рівень захисту від фінансових ризиків. Але, загальносвітова тенденція підвищення ролі

банківських установ на ринку ПФІ, характерна для фінансових ринків розвинутих країн, поки що не поширилася на Україну.

Ринок деривативів в Україні останнім часом потерпає від загострення економічної кризи. До її проявів, які є найбільш суттєвими в контексті обраної теми, слід віднести кризу довіри до банківської системи та її надійності, послаблення національної валюти майже втричі, відтік капіталу, глибоку стагнацію, деіндустріалізацію. Через недосконалість законодавчої бази, брак досвіду і повноважень у контролюючих їх виконання інституціях користувачі фінансових послуг недостатньо захищені. Дотримання законів і етичних стандартів поки не стало нормою для професійного співтовариства.

Для подальшого розвитку ринку деривативів необхідно всебічно та глибоко проаналізувати уроки світової кризи фінансової системи та існуючі в Україні проблеми та недоліки розвитку похідних фінансових інструментів і максимально враховувати їх при подальшій розбудові ринку похідних інструментів України. Яскравим прикладом зарубіжного досвіду щодо вирішення наявних проблем на ринку деривативів є прийняття в США в 2010 році Закону Додда-Франка, метою розробки якого є досягнення стабільності фінансового ринку США. Згідно з цим законом, це можливо лише при забезпеченні більшої прозорості дій учасників фінансового ринку та їх відповідальності.

Одним із основних видів деривативів, який обов'язково має використовуватися в українській банківській практиці, є кредитні деривативи. Саме їх застосування дозволить банкам знизити кредитні ризики, підвищити власну фінансову стійкість та розширити джерела для рефінансування кредитної діяльності.

Отже, наразі Україна та її економіка переживає важкий період своєї історії, що значно ускладнює процес реформування. Але вже сьогодні необхідно розробляти і запроваджувати конкретні заходи, спрямовані на реформування взаємовідносин «банківський сектор-економіка».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
2. Солодкий М.О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика: монографія / [М.О. Солодкий, В.О. Гниляк]. – К. : Аграр Медія Груп, 2012. – 238 с.
3. Смагін В. Л. Формування та розвиток фінансового ринку в умовах трансформаційної економіки : монографія / В. Л. Смагін. – К. : КНЕУ, 2008. – 232 [2] с. : іл., табл. – Бібліогр. : с. 124–226 та в підрядк. прим.
4. Еш С.М. Фінансовий ринок : навч. посібник / С. М. Еш. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 528 с. : іл., табл. – Предм. показ. : с. 523-526.– Бібліогр. : с. 520-522.
5. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти : монографія / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2001. – 263 с. : іл., табл. - Бібліогр. : с. 256–261.
6. Гордон В.Б. Ринок похідних фінансових інструментів та перспективи його розвитку в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – Фінанси, грошовий обіг і кредит. – К., 2005. – 20 с.
7. Гоффе В.В. Ринок деривативів: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – Фінанси, грошовий обіг і кредит. – К., 2005. – 23 с.
8. Іващук Н.Л. Ринок деривативів: економіко-математичне моделювання процесів ціноутворення: Монографія. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2008. – 472 с.
9. Лиса О.В. Напрями розвитку ринку деривативів в Україні // Науковий вісник Херсонського державного університету.– 2014.– №5, Ч. 4. – С. 80–83.

10. Міщенко В.І. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: Монографія. – К.: КНЕУ, 2012. – 263 с.
11. Satyajit Das. Derivative Products and Pricing, 3rd Edition Revised, 2004, – 1200 p.
12. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: Монографія. / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ: ОПППО; Снятин: ПрутПринт, 2008. – 260с., С. 85-89
13. Габбард Р. Глен. Гроші, фінансова система та економіка: Підручник / Пер. з англ. – Наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич. – К.: КНЕУ. – 2004. – С. 281.
14. British Bankers' Association – Credit Derivatives Report 2006. [Електронний ресурс].– Режим доступу:
http://www.bba.org.uk/content/1/c4/76/71/Credit_derivative_report_2006.
15. Вовчак О.Д. Фінансові інструменти в управлінні кредитними ризиками банків України в умовах глобалізації: монографія / О.Д. Вовчак, В.В. Пірог. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2013. – 240с.
16. Кавкин А. В. Кредитные деривативы в структуре мирового рынка производных финансовых инструментов: Дис. канд. экон. наук: 08.00.14, 08.00.10: Москва, 2002.- 23 с.
17. Фельдман А. Б. Производные финансовые и товарные инструменты: учебник / А. Б. Фельдман. М. : Финансы и статистика, 2003. 421 с. : ил., табл. – Библиогр. с. 233–240 и в подстр. примечан.
18. Антонов П. Ю. Роль и значение производных инструментов в экономике страны и особенности развития срочного рынка в России [Електронний ресурс] / П. Ю. Антонов // Управление финансовыми рисками. – 2005. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://grebennikon.ru/article-DWV2.html>
19. Дарушин И. Гипотеза определяющего влияния срочного рынка [Електронний ресурс] / И. Дарушин. // РЦБ. РФ. –2006. – № 1 – Режим доступу до журн. : <http://www.rcb.ru/rcb/2006-01/7395/>

20. Ливанова Е.Ю. Экономическая природа и социально-экономическая роль срочного рынка в национальной экономике [Электронный ресурс] / Е. Ю. Ливанова – Режим доступа :

[http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990193_West_econ_finans_2005_1\(7\)/109.pdf](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990193_West_econ_finans_2005_1(7)/109.pdf).

21. Примостка Л. Роль і функції строкового ринку в економічній системі / Л. Примостка, О. Береславська // Вісник Національного банку України (укр.). – 2004. – № 8. – С. 16-17.

22. Сайт «Про український фонд підтримки підприємництва»: <http://ufpp.kiev.ua/sut-ta-vidi-fyuchersnix-kontraktiv/>.

23. Сайт Фондового ринку України : <http://cinnipaperi.org.ua/tipi-akcij>.

24. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

25. Сохацька О.М.. Біржова справа : підручник. – 2-ге вид. змін. й доп. – Тернопіль : Карт-бланш, К. : Кондор, 2008. – 632 с.

26. Paletta Damian It Has A Name: The Dodd/Frank Act. The Wallstreet Journal, 25.06.2010. URL:

http://www.enotes.com/topic/Dodd%E2%80%93Frank_Wall_Street_Reform_and_Consumer_Protection_Act

27. Дзеркало тижня, № 49. – 18–28 грудня 2015

28. Едвардес Уоррен. Ключові фінансові інструменти / Уоррен Едвардес : Пер. з англ. – К. Всеуито; Наукова думка, 2003. – 255 с.

29. Мертон Р. Приложение теории оценки опционов: двадцать лет спустя / Р. Мертон // Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. научно-ред. совета Г. Г.

30. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: [підручник] / В.М. Шелудько. – 2-ге вид. – К.: Знання, 2008. – 535 с.

31. Офіційний сайт Банку Міжнародних Розрахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bis.org.

32. Сайт Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua/>
33. Економічна правда [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>
34. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Дж. Сорос. – М., 1999. – С. 208.
35. Кузнєцова Л.В. Інноваційні фінансові інструменти захисту банків від ризиків на кредитному ринку // Науковий вісник Херсонського державного університету: Економічні науки. – №15. – Частина 2. – 2015. – С. 142-145.
36. Жак Л. Опасные игры с деривативами: Полувековая история провалов от Citibank до Barings, Société Générale и AIG / Лоран Жак: пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 339 с.
37. List of trading losses [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_trading_losses
38. Сохацька О.М. Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. –Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 454 с.
39. Peter Norman «The Risk Controllers. Central Counterparty Clearing in Globalised Financial Markets», 2011 p.
40. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Basel Committee on Banking Supervision. December 2010 (revised June 2011)
41. The Dodd-Frank Act: a cheat sheet // Morrison Foerster. 2010. URL: <http://www.mofo.com/files/Uploads/Images/SummaryDoddFrankAct.pdf>.
42. Кравченко Д.В. «Финансово-правовое регулирование банковского сектора экономики», монография, ООО «Проспект», 2014 г.
43. The global financial crisis. A plan for regulatory reform // Committee on capital markets regulation. Cambridge. 2009. P. 3-7.
44. Krimminger M. Does the Dodd-Frank Act end too big to fail? // Statement of Michael H. Krimminger before the Subcommittee on financial institutions and

consumer credit of Financial Service Committee of U.S. House of Representatives. 2011. Washington. P.10.

45. Гордон В.Б. Роль деривативів на ринках, що розвиваються/ В.Б. Гордон// Фінанси України. – 02/2005. №1. - С.70-76.